

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УТВЕРДЖЕННЯ ЧЕСЬКОГО ПАНУВАННЯ В МАЛОПОЛЬЩІ ЗА ВАЦЛАВА II (рубіж 80 – 90-х рр. XIII ст.)

ЛІХТЕЙ І.М. (Ужгород)

У другій половині XIII ст. Польща продовжувала залишатися політично роздробленою країною. На той час вона становила конгломерат самодостатніх державних утворень, кількість яких постійно зростала. Якщо в середині XIII ст. на польських теренах існувало 11 удільних князівств, то наприкінці розглядуваного періоду їх налічувалося вже 23 [1]. Такі області, як Силезія, Мазовія, Куявія, Великопольща, Малопольща та ін. перетворилися в самостійні держави, де були свої верховні й удільні князі з династії П'ястів. Кожний із цих регіонів жив власним політичним, господарським і культурним життям.

Постійні міжкнязівські усобиці перешкоджали подоланню феодальної анархії й беззаконня, підривали позиції Польщі на міжнародній арені. В результаті, значні території Західного Помор'я та Любуську землю загарбали брандербурзькі маркграфі, а Хелмінську область захопив войовничий Тевтонський орден [2]. Чималих збитків завдали Польщі монголо-татарські набіги, що тричі (1241, 1259–1260, 1287 рр.) спустошували країну. Найбільше постраждали Малопольща й Силезія [3]. Відтак інтерес до роздроблених польських князівств почали проявляти чеські королі, зокрема, Пршемисл Отакар II (1253–1278) та його син Вацлав II (1283–1305). Так, у сфері впливу Пршемисла Отакара II досить часто опинялися слабкі силезькі князі, з котрими він, однак, обмежувався лише дружніми стосунками. Натомість Вацлав II, дотримуючись універсалістської полі-

тики свого батька, вирішив, перш за все, підкорити Малопольщу.

Отже, феодальна роздробленість та постійні конфлікти удільних князів призвели до того, що Польська держава стала об'єктом зазіхань з боку своїх більш могутніх сусідів: Брандербургського маркграфства, Тевтонського ордену, Чеського королівства. Мета нашого дослідження – простежити процес утвердження чеського панування в Малопольщі за Вацлава II. Автором визначено також завдання проаналізувати найважливіші чинники внутрішньої політики Вацлава II в цій області, охарактеризувати його ставлення до різних суспільних верств, з'ясувати, які категорії малопольського населення найактивніше підтримали чеського володаря і чому.

Серед чеських істориків тривалий час майже єдиним авторитетом з розглядуваної проблеми вважався Й. Шуста [4]. І тільки протягом 60 – 90-х рр. минулого століття з'явилися узагальнюючі праці [5] й індивідуальні монографії З. Фіали [6] та Й. Жемлічки [7], які містять окремі розділи, покликані продемонструвати роль Чеської держави на міжнародній арені в епоху правління останніх Пршемисловичів. Усталені концепції названих богемістів суттєво доповнює книга В. Ванічека, котрий більш детально описує відносини Вацлава II із малопольськими П'ястовичами [8]. У польській медієвістиці нові підходи щодо оцінки боротьби Вацлава II за краківський трон пов'язуються з дослідженням Т. Новаковського [9]. Нещодавно перший

науковий синтез історії Польщі підготували львівські вчені М. Крикун та Л. Зашкільняк [10]. Тут досить ґрунтовно відтворено становище Малопольщі в розпал роздробленості, однак втручання Чехії у внутрішні справи цього регіону висвітлюються лише побіжно.

Наприкінці XIII ст. окремі правителі з династії П'ястів за підтримки рицарства, частини духовенства та міського населення намагаються об'єднати польські землі під своєю владою. Але загальному й постійно зростаючому бажанню подолати політичну роздробленість Польщі перешкоджали егоїзм місцевих князів та локал-патріотичні суперечки про те, котрому з історичних регіонів належить стати ядром відродженої монархії. За право вибороти першість змагалися три економічно найрозвиненіші області країни. Великопольща з архієпископським Гнезом, де в X ст. зародилася польська державність, Малопольща з її головним містом Краковом, де знаходилася резиденція останніх принцепсів, та Силезія на чолі з Вроцлавом, міць якого набувала дедалі сильніших обертів. Найбільш притягальним для багатьох князів був Краків як польська історична столиця [11]. Той, хто володів Краковом та Вавельським замком, мав усі підстави претендувати на верховну владу в Польщі. Краківські князі посідали чільне місце в ієрархії інших удільних правителів. Тому боротьба за Краків становила яскраву сторінку об'єднавчих зусиль кінця XIII ст.

Консолідації політичних відносин у Малопольщі сприяло правління Болеслава V Соромливого (1243–1279). Після смерті в 1247 р. мазовецького князя Конрада I, він об'єднав під своєю владою обидва малопольські уділи – краківський і сандомирський [12]. Болеслав V був одружений на Кінзі, доньці угорського короля Бели IV (1235–1270), тому в закордонній політиці орієнтувався на союз із рідним тестем та галицько-волинськими князями. Так, Болеслав V підтримав Белу IV в конфлікті між Чехією й Угорщиною за спадщину австрійських герцогів

Бабенберів. Натомість, при дворі краківсько-сандомирського володаря значним впливом користувалося духовенство і дуже швидко він став послухним знаряддям в руках церкви. Про це свідчить, зокрема, привілей Болеслава V від 1252 р., який дарував кліру Краківської єпархії широкі права на власне судочинство [13].

Спираючись на рицарство, Болеслав V намагався послабити зростаючу могутність малопольських можновладців. На той час у службовій ієрархії перше місце належало краківському воєводі. З метою обмеження його впливу Болеслав V зробив головною посадовою особою каштеляна. У 1273 р. проти Болеслава V виступила частина магнатів, котрі запросили на краківський престол опольського князя Владислава (1246 – 1281), прибічника чеського короля Пршемисла Отакара II. Повсталих підтримав краківський єпископ Павел із Пшеманкова. В кривавій сутичці біля Богуцина змовники зазнали поразки, але Болеслав V був змушений піти на поступки, позаяк феодалі погрожували продовжити фронт. За цих обставин надійною опорою князя, крім середнього рицарства, стали малопольські міста. Зазнавши значних спустошень в ході татарського нападу, вони активно відбудовувалися й швидко розросталися. Особливою прихильністю Болеслава V користувався Краків, який у 1257 р. одержав німецьке міське право, що забезпечувало йому більшу автономію [14].

Оскільки Болеслав V Соромливий не залишив після себе потомства, то, згідно з його заповітом, краківський трон у 1279 р. зайняв серадзький князь Лешек Чорний (1279–1288). Це призвело до політичного об'єднання Малопольщі із Серадзькою та частиною Ленчицької земель. Тому можна вважати, що Лешек Чорний зробив перший крок на шляху до відродження Польщі як держави. Проте його прагнення консолідувати Малопольщу наштовхнулося на рішучий опір великих феодалів, котрі в своїй боротьбі з князівською вла-

дою намагалися використати військові сили сусідніх правителів.

У 1282 р. під час набігу ятвягів проти Лешека Чорного було організовано змову. Її очолили сандомирський воєвода Януш, краківський єпископ Павел та родина Старжів. На цей раз Лешек зумів досить легко приборкати норовливих магнатів. Однак у 1285 р. між краківським князем та малопольським можновладцями знову спалахнула збройна сутичка. Як і раніше, заколотниками виступали Старжі, котрі прагнули скинути Лешека Чорного й посадити на краківський трон черського князя Конрада. Повстання виявилось надзвичайно небезпечним і для його придушення Лешек Чорний звернувся за допомогою до Угорщини. Краків та інші міста, що підтримали князя, здобули нові привілеї, зокрема, право зводити кріпосні стіни [15]. Все це зміцнило їх обороноздатність і політичний статус, особливо під час останнього нападу татар на Польщу 1287 р.

Після смерті в 1288 р. Лешека Чорного краківські міщани, всупереч волі вельмож, запросили на трон силезького князя Генрика IV. З його ім'ям пов'язується друга спроба часткового об'єднання польських земель. Генрик IV (Пробус) Праведний (бл. 1257/1258–1290) виховувався при празькому дворі Пршемисла Отакара II і вважався зразком освіченого монарха [16]. Коли 26 серпня 1278 р. трагічно загинув Пршемисл Отакар II, то Генрик IV претендував на опікунство над його малолітнім сином Вацлавом II, а, отже, й на владу в Чехії. У цих зусиллях Генрика IV активно підтримувала Вацлавова мати – королева Кунгута. Проте празький патриціат відкрив браму головного міста бранденбурзькому маркграфові Оттонові. Він і став на п'ять років опікуном Вацлава II, а одночасно й господарем Чехії, тоді як Моравією управляв Рудольф Габсбург. Силезький князь отримав із чеської спадщини лише Кладську область [17]. Після невдалої спроби заволодіти Чехією Генрик IV Пробус у 1280 р. примирився з Ру-

дольфом Габсбургом, склав останньому клятву вірності як сеньйору і прийняв від нього свої землі в лено.

Підтримка міст і рицарства дозволила Генрикові IV відстояти Вроцлав від зазіхань Болеслава II Рогатки (1220/25–1278) та приєднати до свого уділу частину сусідніх територій. Отримавши Кладську, Пробус у 1279 р. викупив Кросенську землю, віддану під заставу Бранденбурзькому маркграфству, й на деякий час заволодів Вієленською (Рудською) областю в районі верхньої течії річки Варти. Він також примусив визнати свою владу глоговського та легніцького князів. Подальшим об'єктом територіальної експансії Генрика IV стала Малопольща. Запрошений городянами на краківський престол, Пробус, однак, наштовхнувся на опозицію малопольських вельмож та рицарства, котрі підтримували кандидатуру бжесьцько-куявського князя Владислава I Локетка (1260/61–1333), брата Лешека Чорного. Суперництво за краківський трон переросло в міжусобну війну. У 1289 р. Владислав Локеток при підтримці загонів із Русі захопив Краків, але Пробус швидко відтіснив його до Сандомира [18]. Здобувши Краків, Генрик IV звернувся до папи Римського з проханням дозволити йому прийняти королівський титул [19]. Проте він так і не дочекався позитивної відповіді, бо в 1290 р. був отруєний [20].

Перебуваючи вже на смертному ложі, Пробус своїм тестаментом від 24 червня 1290 р. заповів Вроцлав глоговському князеві Генрикові III (пом. у 1309 р.), а Краківщину – великопольському правителю Пшемислові II (1257–1296) [21]. Кладську ж область належало повернути чеському королеві Вацлаву II. Однак той не вдовольнився цим придбанням і висунув претензії на всі володіння Генрика IV. При цьому Вацлав II посилався, з одного боку, на спадковий договір із Генриком IV, а з другого, – на ту обставину, що останній прийняв від німецького короля свої ж землі в лено, котре тепер знову повернулося в імперію. Рудольф I Габсбург, на той час уже Вацлавів тесть,

підтримав, звичайно, рідного зятя і 22 липня 1290 р. постановив, що всі ленні володіння, звільнені після смерті Генрика IV, повинні перейти до чеського правителя. Невдовзі грамотою від 25 вересня 1290 р. німецький король підтвердив і спадкову угоду, укладену між Генриком IV та Вацлавом II. Згідно з її положеннями, саме Вацлав мав стати наступником Генрика "в землі й князівстві вроцлавському та силезькому". Ще один привілей, виданий Рудольфом того ж дня, узаконював дідачні права чеського монарха й на інші уділи Генрика IV [22].

Рішення Рудольфа I Габсбурга про передачу Вацлаву всіх маєтків Генрика IV Пробуса, ймовірно, стосувалося й Малопольщі. До того ж, Вацлава тітка Грифіна, вдова по Лешекові Чорному, за чеським переказом начебто записала цю провінцію йому у спадок. Все це й використав молодий Пршемислович у своїх домаганнях на краківський трон і Малопольщу. Проте Краківщину, згідно з тестаментом Генрика IV, зайняв великопольський князь Пшемисл II, а Сандомирщину захопив і продовжував утримувати до 1292 р. Владислав Локеток [23]. В результаті між обома П'ястовичами зародилася неприязнь, але було очевидно, що в боротьбі за Малопольщу жоден з них наразі не зможе взяти верх.

Проти Пшемисла II та Владислава Локетка празький двір знайшов спільників у Рацібожсько-Опольському князівстві, котре й стало містком чеської експансії до Малопольщі. Ще в 1289 р. васальну залежність від Вацлава II визнав битомсько-козелецький князь Казимир II. Під час зустрічі 17 січня 1291 р. в Оломоуці про свою відданість чеському королеві заявили Мешко III Цешинський та Болеслав I Опольський. Невдовзі на бік Вацлава перейшов бургграф замків Скала та Славков краківський вельможа Генріх із Встова. На основі договору, укладеного 7 лютого 1291 р. в Брні, він одержав від чеського володаря річний прибуток у розмірі 300 гривень срібла [24].

Дипломатична активність празького двору завершилася переговорами із Пшемислом II, котрий, будучи не в силі протистояти Вацлаву весною 1291 р. передав йому свої права на Малопольщу. Натомість Вацлав II виплатив Пшемислові чималу грошову суму, а згодом всіляко сприяв його одруженню із бранденбурзькою принцесою Маркетією. Цей шлюб забезпечував Пшемислові II гегемонію у Гданському Помор'ї [25]. Покидаючи в 1291 р. Краків, Пшемисл вивіз у Великопольщу королівські інсигнії, які зберігалися в сакристії тамтешнього кафедрального собору й могли потрапити до рук Вацлава II [26]. Незважаючи на те, що Сандомир продовжував утримувати Владислав Локеток, молодий Пршемислович у грамоті від 10 квітня 1291 р. титулується вже як "rex Bohemie, dux Cracovie et Sandomerie, marchioque Moravie", тобто "король Богемії, князь Кракова й Сандомира, маркграф Моравії" [27].

Весною 1291 р. військо Вацлава II, очолюване єпископом Арнольдом Бамберзьким і верхньосилезькими князями, вирушило до Малопольщі. Проти чеської експансії виступила частина краківських вельмож під проводом каштеляна Жеготи та загони угорського короля Андраша III (1290–1301). Ще в листопаді 1290 р. Владислав I Локеток зумів видати заміж за Андраша III свою племінницю й наразі користувався його підмогою. Після взяття Кракова чеська армія попрямувала до Сандомира, де була зупинена Владиславом Локетом та угорцями [28]. Влітку 1291 р., в ході ще одного походу на Краківщину, Вацлав II почав формувати власний адміністративний апарат для управління підкореними територіями. Так, своїм намісником у Краківській землі він призначив опольського князя Болеслава. Це був перший чеський "староста" (королівський гетьман) у Польщі. Головою новоствореної краківської секції чеської королівської канцелярії став силезький нотар Генріх Квас, котрий іменувався "notarius per Cracoviam et

Sandomiriam" [29]. Посаду краківського каштеляна обійняв Вратислав Ліс.

Панування Вацлава II у Кракові спиралося на тамтешніх міщан, шляхту й духовенство, поводитимем котрих виступав єпископ Павел із Пшеманкова. Основні принципи чеської влади в Малопольщі обумовлювалися у двох літомишльських привілеях, оприлюднених 1 вересня 1291 р. Один з них призначався для князівства Краківського й Сандомирського (Episcopum et Capitulum Cracoviense, nec non clericos tam Religiosos quam etiam seculares, Barones, Milites, Cives et alios Vniuersos Ducatum nostrorum Cracouie et Sandomerie, fideles nostros) [30] і був, власне, першою польською "великою хартією", яка регулювала права шляхти й обов'язки монарха. Населенню Малопольщі гарантувалася безпека проживання, захист від розбійницьких нападів та грабунків найбільш войовничих феодалів. Чеський володар обіцяв дотримуватися ustalених порядків при наданні звань і посад, а також не посягати на ті пільги, які раніше були декларовані духовенству, панам, рицарству й городянам князівства Краківського та Сандомирського. Вацлав II повністю акцептував спільну владу "ради" землі, куди входили й церковні достойники, та владу Seniorum Baronum, тобто вищих урядників і представників старих родів. Саме з ними належало погоджувати рішення про призначення на посади-уряди. Нарешті, король запевняв, що не запроваджуватиме нові податки. Другий привілей, виданий єпископу Павлу та краківському капітулу, торкався десятини з видобутку солі для єпархіального кліру. Ця королівська регалія називалася *supra salis* (соляна жупа) й підтверджувала всі церковні вольності та річні прибутки [31].

В обох грамотах Вацлав виступає як "князь Кракова й Сандомира". Однак Сандомирська земля все ще залишалася в руках Владислава Локетка. Тому в 1292 р. празький двір вирішив організувати збройну виправу проти непокірного П'ястовича. Крім старих союзників,

князів силезьких та Пшемисла Великопольського, допомогу Вацлаву зголосився надати його свояк Болеслав II Мазовецький. У 1291 р. Болеслав взяв шлюб із Вацлавою сестрою Кунгутою й родинні зв'язки не дозволяли йому стояти осторонь [32]. Серед спільників молодого Пшемисловича були також Оттон Бранденбурзький та Мікулаш Опавський. У серпні 1292 р. чисельна армія, очолювана Вацлавом II, покинула Прагу. В Ополі чотири нижньосилезькі князі – Мешко III Цешинський, Казимир II Битомський, Болеслав I Опольський та Пшемисл Рацібожський – склали чеському королеві васальну присягу й отримали від нього свої землі в лено [33].

Вацлавове військо рішучим ударом захопило Сандомир і відтіснило Владислава Локетка до Серадзі. Під час штурму міста Локеток разом із братом Казимиром 28 вересня здалися на милість переможця. Подальшу долю непокірних П'ястовичів мали вирішити мирні переговори. Як чеський партнер в їх роботі брав участь і гнзненський архієпископ Якуб Свінка. Джерела засвідчують також присутність єпископів празького та оломоуцького, пруського магістра Тевтонського ордену, багатьох удільних князів у т. ч. й Пшемисла Великопольського. Куявські П'ястовичі зреклися від своїх претензій на Малопольщу, а Владислав I Локеток приніс оммаж Вацлаву як сеньйору. Після проголошення клятви вірності він прийняв від чеського короля в лено дідичні маєтки Бжесьць Куявський і Серадзь [34]. Приборкавши Локетка, молодий Пшемислович із тріумфом увійшов до Кракова, де видав кілька грамот. Усі вони скріплені новою королівською печаткою із зображенням чеського лева та краківського орла [35]. З цього моменту, ймовірно, слід датувати початок систематичних зусиль Вацлава II, спрямованих на здобуття польської корони.

Наприкінці 1293 р. Вацлав знову відвідав Краків. Тут він оприлюднив кілька установчих грамот для польських

монастирів та імунітетну хартію для нового краківського єпископа Прокопа. Відтак, Вацлав доручив управління Малопольщею своїм старостам, які призначалися з числа іноземців, удільних князів або чеських панів. Ці впливові посадовці постійно змінювалися. Так, після опольського князя Болеслава краєм керували Гінек з Дубе (1293), Тас із Візмбурка (1294) та Мікулаш Опавський (1295) [36]. При уряді старости було створено спеціальну канцелярію. Її очолив краківський канцлер Пакослав, котрий замінив на цій посаді Генріха Кваса [37]. Деяких перетворень зазнала й польська історична столиця – Краків. Чеський король наказав збудувати кріпосні стіни між Вавелем та містом. Згодом тут виникло Нове Місто – *Nova civitas in Okol* [38]. У Кракові було також проведено грошову реформу [39]. На території саноцької землі, яка належала вдові Грифіні, молодий Пршемислович заснував у 1292 р. місто Новий Сонч. Воно розташовувалося на стратегічному шляху з Кракова до області Шариша й Спіша у Східній Словаччині [40].

Отже, Малопольща стала першим удільним князівством, підкореним Вацла-

вом II. Основні принципи його правління в цьому регіоні обумовлювалися двома літомишльськими привілеями, виданими 1 вересня 1291 р. В цих документах Вацлав II зобов'язувався зберігати всі існуючі права та вольності князівства Краківського й Сандомирського, не порушувати старих порядків при наданні звань і посад, не запроваджувати нових податків. У своїй внутрішній політиці щодо Малопольщі чеський король спирався на традиційних союзників – городян, шляхту й духовенство, для яких дарував різні привілеї і в такий спосіб намагався завоювати їхню прихильність. Саме тому на перших порах Вацлава II досить активно підтримали широкі кола малопольського феодального суспільства і переважна частина світських і духовних вельмож, рицарство й міщанство. Разом із тим, молодий Пршемислович запровадив у Малопольщі інститут королівських гетьманів або ж старост, як представників чеської адміністрації на місцях. Завоювання Краківщини й Сандомирщини слід вважати початком систематичних зусиль Вацлава II, спрямованих на здобуття польської королівської корони.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Češi a Poláci v minulosti 1.* – Praha, 1964. – S. 73.
2. *Королюк В.Д.* Основание Тевтонского ордена. Татаро-монгольское нашествие // *История Польши: В 3 т. / Под ред. В.Д. Королюка, И.С. Миллера, П.Н. Третьякова.* – 2-е, доп. изд. – М., 1956. – Том I. – С. 76-77; *Мыслинский К.* Брандербург, крестоносцы и потеря Польшей Западного Помор'я // *Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII-XVI вв. / Под ред. акад. Б.А. Рыбакова.* – М., 1974. – С. 123-124.
3. *Krakowski S.* Polska w walce z najzdzami tatarskimi w XIII wieku. – Warszawa, 1956; *Щавелева Н.И.* К истории второго нашествия монголо-татар на Польшу // *Восточная Европа в древности и средневековье. Сб. статей.* – М., 1978. – С. 307-314.
4. *Šusta J.* Vaclav II a koruna polska // *Český časopis historický.* – Praha, 1915. – Ročník XXI. – S. 313-346; він же. *Dvě knihy českých dějin. Kniha první: Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308.* Reprint druhého vydání, 1926. – Praha, 2001; він же. *České dějiny II/1, Soumrak Přemyslovců a jejich dějiny.* – Praha, 1935.
5. *Češi a Poláci v minulosti 1.* – Praha, 1964.
6. *Fiala Z.* Přemyslovské Česky. Český stat a společnost v letech 995-1310. – Praha, 1975.
7. *Žemlička J.* Století posledních Přemyslovců. – Praha, 1998.
8. *Vaniček V.* Velké dějiny zemí Koruny české. – Praha – Litomyšl, 2002. – Svazek III. 1250-1310.
9. *Nowakowski T.* Małopolska elita władzy wobec rywalizacji o tron krakowski w latach 1288-1306. – Bydgoszcz, 1993.
10. *Захкільняк Л. Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.
11. Там же. – С. 40, 59.

12. *Королюк В.Д.* Основание Тевтонского ордена. Татаро-монгольское нашествие // История Польши: В 3 т. – Том I. – С. 78.
13. *Зашильняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – С. 47, 57.
14. *Dějiny Polska.* – Praha, 1975. – С. 68-69.
15. *Королюк В.Д., Разумовская Л.В.* Борьба за объединение польских земель // История Польши: В 3 т. – Том I. – С. 101.
16. *Хек Р.* Феодальная раздробленность в Силезии // Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII–XIV вв. / Под ред. акад. Б. А. Рыбакова. – М., 1974. – С. 95.
17. *Vaniček V.* Velké dějiny zemi Koruny české. – Svazek III. 1250–1310. – S. 365–367.
18. *Dějiny Polska.* – S. 76.
19. *Ллюшин І.І.* Польська держава в період правління династії Пястів (IX - друга половина XIV ст.) // Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій / За ред. проф. В. І. Ярового. – К., 2001. – С. 91.
20. *Зашильняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – С. 41.
21. *Historia diplomacji Polskiej / Pod red. M. Biskupa.* – Warszawa, 1982. – Том I. Połowa X w. – 1572. – S. 199.
22. *Češi a poláci v minulosti 1.* – S. 82.
23. *Зашильняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – С. 40–47.
24. *Vaniček V.* Velké dějiny zemi Koruny české. – Svazek III. 1250–1310. – S. 420.
25. *Ibid.* – S. 421.
26. *Зашильняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – С. 60.
27. *Šusta J.* Václav II. a koruna polská. – S. 321.
28. *Vaniček V.* Velké dějiny zemi Koruny české. – Svazek III. 1250–1310. – S. 421.
29. *Šebánek J.* Čeští notáři na cestě Václava II. za polskou korunou // *Studia źródłoznawcze – Commentationes IV.* – S. 75–84.
30. *Kodex dyplomatyczny Katedry krakowskiej św. Wacława I. 1166–1366/Ed. Franciszek Piekosiński.* – Kraków, 1874. – Č. 94.
31. *Ibid.* – Č. 95.
32. *Žemlička J.* Století posledních Přemyslovců. – S. 238–239; *Urbánková E., Stejskal K.* Pasionál Přemyslovny Kunhuty. – Odeon, Praha, 1975.
33. *Češi a poláci v minulosti 1.* – S. 83.
34. *Archivum Coronae regni Bohemiae, I/1, ad a. MCCCIV/Ed. Václav Hrubý.* – Prague, 1935. – Č. 50–52.
35. *Dějiny Polska.* – S. 77.
36. *Vaniček V.* Velké dějiny zemi Koruny české.–Svazek III. 1250–1310.– S. 430.
37. *Češi a poláci v minulosti 1.* – S. 84.
38. *Vaniček V.* Velké dějiny zemi Koruny české. – Svazek III. 1250–1310. – S. 431.
39. *Paszkievicz B.* The Monetary Reform of King Václav II in Poland // *Jus regale montanorum a měnové krále Václava II.* Sborník příspěvků z konference. – Kutná Hora, 2000. – Sekce 3, numismatika. – S. 13–27.
40. *Dzieje miasta Nowego Sącza / Red. F. Kiryk.* – Kraków, 1992.

РЕЗЮМЕ

УТВЕРЖДЕНИЕ ЧЕШСКОГО ВЛАДЫЧЕСТВА В МАЛОПОЛЬШЕ ПРИ ВАЦЛАВЕ II (РУБЕЖ 80-90 гг. XIII в.)

Лихтей И.М. (Ужгород)

В статье исследуются вопросы, связанные с процессом утверждения чешского владычества в Малопольше при Вацлаве II. Автор анализирует также важнейшие аспекты внутренней политики Вацлава II в этом регионе, характеризует его отношение к разным общественным слоям, исследует, какие категории малопольского населения наиболее активно поддерживали чешского правителя и почему. Основные выводы сводятся к следующему: Малопольша стала первым удельным княжеством, которое Вацлав II покорил с целью создания универсальной монархии. Его власть опиралась на традиционных союзников – города и церковь. Для них чешский государь даровал различные привилегии, сохраняя при этом уже суще-

ствующие права и вольности. Кроме того, Вацлав II учредил в Малопольше институт королевских гетьманов (старост) как представителей чешской администрации на местах.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE BESTÄTIGUNG DER TSCHECHISCHEN HERRSCHAFT IN KLEINPOLEN BEI WAZLAW DEM II. (IN DEN 80-er – 90-er JAHREN DES XII. JH.)

Lichtej I. (Ushhorod)

In dieser Abhandlung werden die Probleme erforscht, die mit der Befestigung der tschechischen Herrschaft in Kleinpolen (die südwestliche Region des heutigen Polens) bei Wazlaw dem II. verbunden sind. Der Autor analysiert die wichtigsten Aspekte der Innenpolitik von Wazlaw dem II. in dieser Region, charakterisiert seine Beziehung zu den verschiedenen Gesellschaftsschichten. Hier wird erforscht, welche Kategorien der damaligen kleinpelnischen Bevölkerung den tschechischen Herrscher im höchsten Grade unterstützten. Folgende Konsequenzen werden dabei gezogen. Kleinpolen wurde das erste Lehnsfürstentum, das von Wazlaw dem II. erobert wurde mit Absicht die Grundlage für eine universelle Monarchie zu schaffen. Seine Herrschaft unterstützten die traditionellen Alliierten – Städte und die Kirche. Der tschechische Herrscher schenkte ihnen verschiedene Privilegien, dabei behielt er die schon geltenden Rechte und Freiheiten bei. Außerdem gründete Wazlaw der II. die institution der königlichen Hetmans (= Oberbefehlshabers) als Vertreter der tschechischen Administration in dieser Region.

ФЕРЕНЦ ДЕАК І ЙОЖЕФ ЕТВЕШ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УГОРЩИНІ 60-х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

МАНДРИК І. О. (Ужгород)

У складній і багатогранній історії Угорщини середини ХІХ ст. важливе місце займає діяльність таких визначних політичних, громадських та культурних діячів, як Л. Кошут, Ф. Деак, Й. Етвеш, Д. Андраші та інших. Якщо про погляди та конкретну діяльність Л. Кошута, чи навіть Д. Андраші, написано досить багато, тоді про внесок у політичні зміни у цій країні Ф. Деака і Й. Етвеша, найбільш відомих ліберальних діячів, у нашій історіографії майже нічого не сказано. Правда, про Ф. Деака мовиться у працях присвячених дуалістичній угоді 1867 р., але в основному у негативному плані, аж до таврування його як зрадника національних інтересів угорського народу. А між тим ці політичні діячі заслуговують пильної уваги, стосовно них треба переглянути ряд застарілих концепцій. Серед таких слід виділити їхні погляди на національні проблеми Угорщини як напередодні, так і пі-

сля революції 1848-1849 років. Не лише Л. Кошут, але і Ф. Деак та Й. Етвеш досить чітко бачили складність цієї проблеми, розуміли важливість і необхідність зробити все від них залежне для її вирішення. В цьому їх значення не лише в угорській, але і в європейській суспільній думці.

Звичайно, далеко не все вдалося втілити в життя, але ідеї прогресу, свободи, рівноправності народів не втрачають своєї актуальності і в наш час. Тому велике значення має досвід і спадщина угорських політиків у вирішенні проблем щодо мирного співіснування різних народів цього складного регіону. Частиною Угорщини було й сучасне Закарпаття, де у середині ХІХ століття також почали проявлятися національні домагання місцевого населення. Ми не ставимо мету проаналізувати усю багатогранну діяльність Ф. Деака і Й. Етвеша на офіційних урядових поса-